

Upitnik kao instrument prikupljanja podataka u anketiranju

Upitnik

- Instrument za prikupljanje podataka u društvenim istraživanjima sastavljen od pitanja koja se ispitaniku prezentuju **odštampana na papiru**

Vrste upitnika

- Klasičan – postavlja se više pitanja različitih po vrsti kako bi se prikupili različiti podaci o različitim aspektima iste pojave
- Skalirani – meri se intenzitet neke pojave – skale stavova i testovi ličnosti

Vrste upitnika

- Upitnik koji se zadaje u neposrednom kontaktu
- Upitnik koji se šalje poštom
  - Prednost – ekonomičnost –troškovi ispitivanja ljudi sa šire teritorije su znatno niži
  - Nedostatak - visoka stopa neodgovora, 40-70%
- E-mail upitnik
- Internet upitnik – dobar izvor podataka o stavovima korisnika interneta

Vrste upitnika

- Nevođeni - ispitanici sami popunjavaju upitnik brzinom koja njima odgovara
- Vođeni –svi odgovaraju istovremeno idući od pitanja do pitanja pod vođstvom ispitivača koji obično glasno čita pitanja i daje dodatna potrebna objašnjenja i uputsva
  - Ovaj način se primenjuje kad su pitanja složena i postoji mogućnost da ih veliki broj ispitanika ne shvati ili pogrešno razume

Faze u izradi upitnika

1. Raščlanjavanje (operacionalizacija) problema i određivanje sadržaja pitanja
2. Izbor indikatora
3. formulisanje pitanja

1.Raščlanjavanje (operacionalizacija) problema i određivanje sadržaja pitanja

- Prethodno utvrđene varijable u projektu istraživanja sistematski se razlažu na konkretnе elemente i indikatore (pre formulacije pitanja moramo precizno znati o čemu ćemo i zašto pitati ispitanike);
- Kod nekih varijabli nema potrebe za rašlanjavanjem već se direktno prevode u pitanja – pol, starost
- Kod složenijih varijabli utvrđuju se **indikatori** (materijalno stanje) ili **dimezije** u zavisnosti od složenosti (npr. socio-ekonomski položaj –nivo obrazovanja, vrsta zanimanja, drutvena moć, materijalno stanje)

2. Izbor indikatora

- Važnost varijable u istraživanju
- Složenost varijable (kreativnost – stav prema sportu)
- Vrsta pojave: objektivna – subjektivna
- Važna kod izbora indikatora je procena logičke validnosti – usklađenost sa teorijskom definicijom tj. ideji sadržanoj u pojmu od kojeg se polazi u istraživanju

3. Formulisanje pitanja

- Istraživač treba da vodi računa.
  - šta će pitati (**smisao pitanja**) i
  - kako će pitati (**verbalno oblikovanje pitanja**)

Smisao pitanja

- pitanje treba da ima za svakog ispitanika isti smisao
  - Problem informisanosti ispitanika (da li ste za većinski ili proporcionalni izborni sistem)
  - Nepoznate reči i nejasan smisao reči (da li ujutro često osećate anksioznost?)
    - Kada se formulišu pitanja treba se rukovoditi principom „najslabije karike“- imati u vidu najmanje inteligentne i najmanje obrazovane ispitanike. Po nekim autorima pitanja za ispitivanje široke populacije su dobra ako ih razume dete od 9 (ili pak 11) godina
  - Referentni (odnošajni) okvir pitanja - iskustveni okvir za koji ispitanik vezuje pitanje - da li ste zadovoljni svojim poslom? (materijalnom nadoknadom/razvoj sposobnosti)
    - Načini kontrole referentnog okvira: usmeravanje na zajednički okvir putem uputstva (naredna pitanja odnose se na stanje u vašoj kompaniji)
    - Specifikacija pitanja (smatrate li da će naredne godine materijalno stanje u vašoj kompaniji biti bolje?)

Verbalna formulacija pitanja

- Izbor tipa pitanja i jezičko, rečeničko i kompozitno oblikovanje (npr. tvrdnja ili upitni oblik)
- Tipovi pitanja:
  - zatvorena - pitanja sa ponudjenim odgovorima,
  - otvorena.

Zatvorena pitanja –primer

- Kakvo je vaše bračno stanje?
  1. Neoženjen/neudata
  2. Oženjen/udata
  3. Razveden/a
  4. Udovac/ica
- Ko odlučuje koje slobodne aktivnosti će vaše dete upražnjavati?
  1. Vi
  2. Dete
  3. Zajedno

Zatvorena pitanja –prednosti

- Ekonomična – lakša za primenu i lakša za obradu;
- Bolje usmeravaju na predviđeni referentni okvir (odgovor na otvoreno pitanje: *Kakvo je vaše bračno stanje? mogao bi biti Dobre je.*);
- Strukturiraju oblast i fiksiraju određene elemente u skladu sa ciljevima istraživanja (ispituje se način provođenja slobodnog vremena, a istraživača interesuje korišćenje gradskih sadržaja (bioskop, koncerti, pozorište) ukoliko je pitanje otvorenog tipa takvi odgovori mogu izostati;
- Izbegnuti su neprecizni i neodređeni odgovori (*Zašto si izabrao baš ovo zanimanje? Ima mnogo razloga.*)

Nedostaci zatvorenih pitanja

- Podstiču ispitanika da se opredеле za neki od odgovora čak i kada nema nikakav stav ili mišljenje tj. kada je neinformisan
- Ponuđeni odgovori mogu biti neadekvatni ili je njihov broj nedovoljan
- U upitnicima se obično postavljaju pitanja i zatvorenog i otvorenog tipa, ponekad se isto pitanje postavlja i na jedan i na drugi način radi neke vrste kontrole, pri čemu su te dve formulacije obično razdvojene nizom drugih pitanja

Vrste zatvorenih pitanja

- Dihotomna (alternativna) - nude dve kategorije: da i ne, tačno i netačno, slažem se i ne slažem se...
  - Pogodna za utvrđivanje osnovnih činjenica i za situacije kada dolazi do polarizacije mišljenja (opredeljenje po modelu referenduma)
  - Istraživači su nekad u dilemi da li da uključe i neki srednji odgovor npr. nisam siguran, ne znam , svejedno mi je
    - Stvarni razlozi za uključivanje trećeg odgovora postoje jer se izvestan broj ispitanika koleba ili ne prihvata ni jedno od krajnijih rešenja
    - Sa druge strane uključivanje srednjeg odgovora provocira grešku centralne tendencije – sklonost izvesnog broja ispitanika da se olako odluče za taj odgovor u strahu da će pogrešiti ako izaberu jednu od krajinosti čak iako su intimno naklonjeni jednom od krajnijih odgovora
    - Ako želimo da utvrdimo koliki je broj ispitanika čvrsto opredeljen za jednu ili drugu krajnju alternativu namerno uvodimo i srednji odgovor koji će *pokupiti* sve one koji se kolebaju ili nemaju stav
    - Ako želimo da utvrdimo koliki je broj osoba više nakлонjene jednom ili drugom krajnjem odgovoru svesno ćemo isključiti treći odgovor.
    - Naravno, prilikom tumačenja podataka treba uzeti u obzir i način ispitivanja i to naglasiti
- Pitanja sa višestrukim izborom

Pitanja sa višestrukim izborom

- Otkrivaju se razlike u
  - kvalitetu (vrsti) ponašanja, mišljenja i motiva (način provođenja slobodnog vremena),
  - intenzitetu uverenja, stavova, vrednosnih orientacija – skale procene
- Ispitaniku se napominje koliko odgovora sme da izabere. Najčešće se zahteva izbor jednog, ali se ne retko dozvoljava da se izabere više odgovora

Pitanja sa višestrukim izborom- primer

Na koji način obično provodite slobodno vreme? (možete zaokružiti više odgovora)

1. odlazite u šetnju
2. bavite se sportom ili rekreacijom
3. gledate televiziju
4. gledate filmove (DVD)
5. Igrate se sa decom
6. posećujete prijatelje...
7. posećujete roditelje
8. odmarate se
9. čitate
10. obavljate kućne poslove
11. odlazite u crkvu
12. odlazite u kafanu
13. odlazite u bioskop, pozorište, na koncerте
14. nešto drugo
15. nemate slobodnog vremena

Sa kim se najviše družite?(zaokružite jedan odgovor)

1. Sa prijateljima
2. Sa rođacima
3. Sa komšijama
4. Ne družite se

Preporuke za verbalnu formulaciju pitanja

- Upotrebljavati reči koje su poznate svim ispitanicima – načelo najslabije karike
- Formulisati pitanje tako da se dobiju tačno željeni podaci – precizno formulisana pitanja i precizni odgovori onoliko koliko priroda podataka to dozvoljava
  - Koliko često odlazite u bioskop? Umesto odgovora često, ponekad, retko ponuditi odgovore: jednom nedeljno, jednom do dva puta mesečno, tri četiri puta godišnje...
- Izbegavati višesmislena i neodređena pitanja
  - Da li je osoba X plašljiva i povučena?
- Izbegavati pitanja koja sugerišu odgovore (pristrasna pitanja)
- Alternative kod višestrukog izbora treba da su prikladne – realistične po sadržaju, iscrpne, realistične po formulaciji, povezane sa hipotezama

Oblikovanje upitnika

- Izbor rasporeda i redosleda pitanja
- Priprema uputstava
- Izbor tehničkih rešenja i određivanje ukupnog vizuelnog upitnika

Oblikovanje upitnika – izbor rasporeda i redosleda pitanja

- Strategije redosleda pitanja
  - Levak – počinje se sa širokim, opštim pitanjima, prelazi se na specifičnija, na kraju se postavljaju direktna i konkretna pitanja; koristi se kada ispitanik dobro poznaje materiju, kada je spreman da o njoj govori slobodno
  - Obrnuti levak – kreće se od osnovnih i konkretnih pitanja, a kasnije se postavljaju specifičnija; koristi se kada ispitaniku treba pomoći da se seti onoga što pitamo ili ga treba motivisati
  - Dijamant – kombinacija levka i obrnutog levka – počinje se sa specifičnim zatvorenim pitanjima, nastavlja se sa opštim potom se opet prelazi na specifična pitanja; koristi se kada je tematika
  - Tunel – sva pitanja imaju isti stepen opštosti koristi se kod jednostavnih upitnika u kojima se traže jednostavne informacije
- Mesto pitanja koja se odnose na socio-demografska obeležja
  - Obično se stavljuju na početak upitnika

Oblikovanje upitnika - priprema uputstava

- Opšta uputstva – šta se ispituje, ko organizuje i izvodi istraživanje, kakva je svrha ispitivanja, da li je ispitivanje anonimno
- Specifična uputstva – daju se za pojedina pitanja ili grupu pitanja. Da li da ispitanik izabere jedan ili više odgovora i sl.

Oblikovanje upitnika - Izbor tehničkih rešenja i određivanje ukupnog vizuelnog upitnika

- Format, vrsta i kvalitet štampe, gustina redova, način odgovaranja, upitnik treba da ostavlja prijatan utisak, da je lako čitljiv, uredan, da se lista odgovora jasno razlikuje od pitanja...
- Potrebno je primeniti rešenja koja će omogućiti bržu pripremu i samu obradu podataka

Provera upitnika

- Provera razumljivosti pitanja – probno istraživanje na manjem uzorku obično putem intervjua
- Nakon probnog istraživanja moguće je proceniti koja su pitanja slaba i zameniti ih

Znaci slabih pitanja

- Odsustvo reda u odgovorima - dobijeni podaci ne slažu se sa nekom poznatom distribucijom koja je u datoj oblasti utvrđena i više puta proverena (socio-ekonomski status) uzrok može biti pogrešna konceptualizacija varijabli, način formulisanja pitanja ili odgovora ili pristrasan uzorak (velik broj obrazovanijih, politički angažovanih...)
- Velik broj opredeljenja za jedan odgovor – pristrasna formulacija ili uključivanje stereotipa u pitanje (*Da li ste za pravdu i slobodu?*)
- Velik broj odgovora *ne znam* ili *ne razumem* – upotrebljene nepoznate reči ili su pitanja komplikovana ili loše formulisana; nekad se ovakvi odgovori biraju jer ispitanik želi da izbegne odgovor
- Velik broj odbijanja da se da odgovor- pitanje probudilo strah od mogućih posledica ili nelagodnost zbog moguće moralne osude, ispitanik nije uveren da je ispitivanje anonimno, redosled pitanja...
- Velik broj primedbi ili dopisivanje bližih odrednica uz odgovore – alternative nisu iscrpne